

ปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้¹

ร้อยโทณัฐพล วาบ้านพล²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความหมาย แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า แนวความคิด และทฤษฎีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อองค์กรธุรกิจของลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือขาดสภาพคล่องทางการเงินเป็นการชั่วคราว (A Financially Distressed Enterprise) ไม่สามารถที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ และมีความต้องการที่จะปรับปรุงโครงสร้างหนี้ หรือปรับปรุงโครงสร้างองค์กรธุรกิจ (Debt Restructuring) เพื่อให้มีความสามารถที่จะดำเนินกิจการ หรือประกอบธุรกิจต่อไปได้ ทั้งนี้ เมื่อลูกหนี้ได้เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการแล้ว ก็จะได้รับ ความคุ้มครองภายใต้การควบคุมของกฎหมาย หรือภายใต้กระบวนการควบคุมของศาล ที่เรียกว่า “สถานะพักการชำระหนี้” (Automatic Stay, Moratorium, Suspension) เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่องค์กรธุรกิจของลูกหนี้ที่สุจริตกลับมาตั้งตัวใหม่ได้โดยเร็ว (Fresh Start) ทั้งนี้ ระบบการบังคับชำระหนี้ตามกระบวนการล้มละลาย และฟื้นฟูกิจการ มีความแตกต่างไปจากกระบวนการชำระหนี้ในคดีแพ่งสามัญ กล่าวคือ บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายในคดีล้มละลาย และในคดีฟื้นฟูกิจการ จะต้องมายื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกรอบของระยะเวลาตามที่ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ได้กำหนดไว้ หากไม่มายื่นก็จะหมดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ สำหรับมูลหนี้ที่มาขอรับชำระหนี้ นั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นมูลหนี้ที่ถึงกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ก็สามารถขอรับชำระหนี้ได้ แต่ระบบดังกล่าวฯ แม้จะไม่สามารถทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้คืนเต็มตามจำนวน แต่ก็สามารถทำให้บรรดาเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้โดยความเป็นธรรมตามสัดส่วนแห่งหนี้ (Pari Passu)

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ ยังมีช่องว่างแห่งตัวบทกฎหมาย และมีความไม่ชัดเจนอยู่ด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ ในส่วนที่ว่าด้วยกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ นั้น ได้กำหนดให้บรรดาเจ้าหนี้ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ตาม

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตันศิริ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ และ รองศาสตราจารย์ สุธิณี รัตนวรหา

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำพิพากษา เจ้าหนี้ที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่งไว้แล้วแต่คดียังคงอยู่ในระหว่างการพิจารณา เจ้าหนี้ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องในทางแพ่ง หรือเจ้าหนี้ของรัฐ เช่น กรมสรรพากร กรมศุลกากร หรือสำนักงานประกันสังคม หรือเจ้าหนี้ที่อยู่นอกราชอาณาจักร ฯลฯ ไม่ว่ามูลหนี้นั้นจะถึงกำหนดชำระหนี้หรือไม่ก็ตาม เจ้าหนี้ทุกรายจะต้องมายื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการ ภายใต้กรอบระยะเวลา 1 เดือน ตามมาตรา 90/20 วรรคสี่ ประกอบกับ มาตรา 90/26 วรรค 1 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ซึ่งเมื่อได้ศึกษาพบว่ามิประเด็นปัญหาทั้งในทางกฎหมาย และในทางปฏิบัติหลายประการ สรุปได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหากรณีผลกระทบของการโฆษณาคำสั่งตั้งผู้ทำแผนฟื้นฟูกิจการ ซึ่งทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายที่อยู่นอกราชอาณาจักรไม่สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว องค์การธุรกิจของลูกหนี้ไม่ได้มีการชำระบัญชี (Liquidation) หรือปิดกิจการไป ดังเช่นคดีล้มละลาย แต่ยังคงดำเนินกิจการต่อไป (Going Concern Value) จึงทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเฉพาะเจ้าหนี้ที่อยู่นอกราชอาณาจักร อาจจะไม่ทราบคำสั่งแต่งตั้งผู้ทำแผนฟื้นฟูกิจการ หรืออาจจะรับทราบคำสั่งล่าช้า เพราะการติดต่อ การเดินทาง รวมทั้งการประสานงานอาจจะต้องใช้ระยะเวลาอันนาน จนเป็นเหตุให้เสียสิทธิในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาทางกฎหมายในการเข้ารับช่วงสิทธิของผู้ค้าประกัน หรือบุคคลภายนอกที่เข้าร่วมผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ รวมทั้งบุคคลที่ร่วมรับผิดชอบลูกหนี้ร่วมเพื่อการใช้สิทธิไต่เบี่ยเอาากับทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการ เนื่องจาก พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ในส่วนของการฟื้นฟูกิจการนั้น หากเจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ของลูกหนี้ขึ้นต้นไว้เต็มจำนวนแล้ว ต่อมาผู้ค้าประกัน หรือบุคคลที่ร่วมรับผิดชอบลูกหนี้ร่วมได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้ว จะสามารถเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ในการที่จะใช้สิทธิเพื่อไต่เบี่ยเอาากับลูกหนี้ขึ้นต้น ตามมาตรา 90/27 วรรคสอง ประกอบกับ มาตรา 90/60 วรรคสอง ได้หรือไม่ อีกทั้งเมื่อบุคคลดังกล่าวฯ หลังจากที่เข้าสวมสิทธิของเจ้าหนี้แล้วสามารถที่จะขอขยายระยะเวลาในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ รวมถึงจะได้รับความคุ้มครองจากผลของสถานะพักการชำระหนี้ (Automatic Stay, Moratorium, Suspension) ตามมาตรา 90/12 เฉกเช่นเดียวกันกับลูกหนี้ ได้หรือไม่

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาทางกฎหมายในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ภาษีอากรในคดีฟื้นฟูกิจการ เนื่องจากพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ไม่มีบทบัญญัติในการให้สิทธิ หรือให้ความคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ภาษีอากรเท่าที่ควรจะเป็น สืบเนื่องมาจากประมวลรัษฎากร ให้อำนาจอธิบดีกรมสรรพากร มีสิทธิที่จะบังคับคดีโดยการยึดอายัด หรือขายทอดตลาดทรัพย์สินของบุคคลซึ่งเป็นลูกหนี้ได้เองโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล อันเป็นสิทธิที่เหนือกว่าสิทธิของเจ้าหนี้มีประกัน รวมตลอดถึงเจ้าหนี้สามัญทั่วไป ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ได้เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูกิจการแล้ว เจ้าหนี้ภาษีอากรจึงจะต้องยื่นคำขอรับ

ชำระหนี้ในคดีฟื้นฟูฟูกิจการหรือไม่ และเจ้าหนี้ภาษีอากรจะสามารถบังคับคดีโดยการยึด อาศัย หรือขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีฟื้นฟูฟูกิจการได้หรือไม่อย่างไร อีกทั้ง บทบัญญัติของกฎหมายฟื้นฟูฟูกิจการ ตามมาตรา 90/42 (3) (ข) ยังได้กำหนดให้ผู้ทำแผนฟื้นฟูฟูกิจการ สามารถที่จะกำหนดการชำระหนี้การยึดกำหนดเวลาชำระหนี้ รวมถึงสามารถลดจำนวนหนี้ลงได้เองในแผนฟื้นฟูฟูกิจการ ซึ่งมูลหนี้ภาษีอากรดังกล่าวฯ เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจบทบัญญัติแห่งกฎหมายและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้นการที่กฎหมายฟื้นฟูฟูกิจการได้ให้อำนาจแก่ผู้ทำแผนฟื้นฟูฟูกิจการของลูกหนี้ การทำการดังกล่าวฯ นั้น จะเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 หรือไม่อย่างไร

จากการศึกษาค้นคว้าถึง แนวความคิด ทฤษฎี และตัวบทกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายกรณีการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกระบวนการฟื้นฟูฟูกิจการของลูกหนี้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหากรณีผลกระทบของการโฆษณาคำสั่งตั้งผู้ทำแผนฟื้นฟูฟูกิจการซึ่งทำให้บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายที่อยู่นอกราชอาณาจักรไม่สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติม โดยให้เพิ่มบทนิยาม ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 ดังนี้

มาตรา 6 “ ในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ข้อความจะแสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น

.....

“ หนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย ” ให้หมายความรวมถึง หนังสือพิมพ์รายวันที่มีต้นฉบับเป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ และต้องเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นที่แพร่หลายทั่วไปเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ประกาศของทางราชการ หรือของศาล และให้หมายความตลอดถึง หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ด้วย

“ หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ” ให้หมายความรวมถึง หนังสือพิมพ์ที่อยู่ในรูปแบบเอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) ซึ่งสามารถเข้าถึงได้โดยผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับเป็นทางเลือกให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ใช้ดุลยพินิจ ในการโฆษณาคำสั่งของศาล ข้อบังคับ และรวมตลอดถึงประกาศต่างๆ ก็ได้

สำหรับการโฆษณาคำสั่งของศาล ข้อบังคับ และรวมตลอดถึงประกาศต่างๆตามวรรคหนึ่ง ให้ยึดถือวันที่ได้ลงโฆษณาในครั้งหลังสุดเป็นวันเริ่มต้นแห่งการนับระยะเวลาในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย และคดีฟื้นฟูฟูกิจการ ”

2. ปัญหาทางกฎหมายในการเข้ารับช่วงสิทธิของผู้ค้าประกัน หรือบุคคลภายนอกที่เข้าร่วมผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ รวมทั้งบุคคลที่ร่วมรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมเพื่อการใช้สิทธิไต่เบี่ยเอา กับทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการ

2.1 ควรจะแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 มาตรา 90/27 วรรคสอง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

“ บุคคลผู้มีสิทธิขอรับชำระหนี้ ตามมาตรา 101 อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีฟื้นฟูกิจการ สำหรับจำนวนที่ตนอาจใช้สิทธิไต่เบี่ยในเวลาภายหลังได้ แต่ในกรณีที่เจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิขอรับชำระหนี้ไว้เต็มจำนวนแล้ว บุคคลผู้มีสิทธิขอรับชำระหนี้ ตามมาตรา 101 มีเพียงสิทธิที่จะได้รับช่วงสิทธิในคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ ตามจำนวนหนี้ที่ผู้นั้นได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไป ในกรณีเช่นนี้ ให้แจ้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเร็วเพื่อดำเนินการแก้ไขบัญชีเจ้าหนี้ ”

2.2 สำหรับ “ การโอนสิทธิในการขอรับชำระหนี้ ” ตามระบบของกฎหมายไทย ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการโอนสิทธิในการขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ ทั้งในส่วนคดีล้มละลาย และในคดีฟื้นฟูกิจการ ซึ่งไม่สอดคล้องกับกฎหมายสารบัญญัติในเรื่องนี้ และไม่ตอบสนองต่อวิธีการปฏิบัติของสังคมธุรกิจ ในปัจจุบัน ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 มาตรา 91/2 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

“ เมื่อเจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้แล้ว สิทธิในการขอรับชำระหนี้ตามกฎหมายล้มละลาย และการฟื้นฟูกิจการ ให้โอนกันได้ตามกฎหมาย ทั้งนี้ เมื่อมีการโอนมูลหนี้กันแล้ว ให้แจ้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบโดยเร็วเพื่อการแก้ไขบัญชีเจ้าหนี้ ”

3. ปัญหาทางกฎหมายในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ภายในคดีฟื้นฟูกิจการ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ.2483 มาตรา 90/42 ทวิ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

“ การจัดกลุ่มเจ้าหนี้ ตามมาตรา 90/42 (3) (ข) ให้จัดดังต่อไปนี้

(1) เจ้าหนี้มีประกันแต่ละรายที่มีจำนวนหนี้มีประกันไม่น้อยกว่าร้อยละสิบห้าของจำนวนหนี้ทั้งหมดที่อาจขอรับชำระหนี้ในการฟื้นฟูกิจการได้ ให้จัดเป็นรายละกลุ่ม

(2) เจ้าหนี้มีประกันที่ไม่ได้จัดกลุ่มไว้ใน (1) ให้จัดเป็นหนึ่งกลุ่ม

(3) เจ้าหนี้ไม่มีประกัน อาจจัดได้เป็นหลายกลุ่ม โดยให้เจ้าหนี้ไม่มีประกันที่มีสิทธิเรียกร้องหรือผลประโยชน์ที่มีสาระสำคัญเหมือนกัน หรือทำนองเดียวกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

(4) เจ้าหนี้ตามมาตรา 130 ทวิ ให้จัดเป็นหนึ่งกลุ่ม

เจ้าหน้าที่รายใดเห็นว่าการจัดกลุ่มเจ้าหน้าที่ไม่ได้เป็นไปตามวรรคหนึ่ง อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่รู้ถึงการจัดกลุ่ม และศาลอาจมีคำสั่งให้จัดกลุ่มเสียใหม่ให้ถูกต้องโดยเร็ว คำสั่งศาลตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด

เจ้าหน้าที่ในมูลหนี้ที่เกี่ยวกับภาษีอากร ต้องได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน โดยอาจแบ่งชำระหนี้ออกเป็นงวดๆ ได้ แต่จะต้องแบ่งชำระเท่ากันทุกงวด และจะแบ่งชำระเกินกว่าห้าปีไม่ได้”

สำหรับเหตุผลที่ไม่ให้แบ่งชำระเกินกว่าห้าปีนั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่ายากจะให้มูลหนี้ภาษีอากรที่แบ่งชำระออกเป็นงวดๆ นั้น อยู่ภายใต้การควบคุมของศาล ซึ่งจะสอดคล้องกับพระราชบัญญัติล้มละลายฯ มาตรา 90/42 (9) ในเรื่องของระยะเวลาในการดำเนินการตามแผนฟื้นฟูกิจการ ซึ่งมีระยะเวลาไม่เกินห้าปีนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

จิต เศรษฐบุตร. **หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา และวารสาร

นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ชีพ จุลมนต์ และ กนก จุลมนต์. **คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัท กรุงสยาม
พับลิชชิง จำกัด, 2562.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม. **คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายภาษีอากร**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรม
ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552.

ชนกร วรปรัชญกุล. **หลักเบื้องต้นของกฎหมายว่าด้วยกิจการที่ประสบปัญหาการเงินในประเทศฝรั่งเศส**. 2544
, กันยายน-ธันวาคม. ตุลาคม 43.

ปรีชา พานิชวงศ์. **กฎหมายล้มละลาย**. กรุงเทพฯ : นิติบรรณาการ, 2529.

_____. **คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2546.

พจน์ ปุษปาคม. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำประกัน จำนอง จำนำ สิทธิยึดหน่วง และ
บุริมสิทธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2546.

วิชา มหาคุณ. **คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย เรื่อง กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของ
ลูกหนี้**. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551.

วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. **กฎหมายฟื้นฟูกิจการ**. กรุงเทพมหานคร : วิศิษฐ์สรอรรถ, 2543.

ศุภลักษณ์ พิณภูวดล. **คำอธิบายทฤษฎีและหลักกฎหมายภาษีอากร**. พิมพ์ครั้งที่ 3, ปรับปรุงใหม่.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547.

โสภณ รัตนกร. หน้า. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2547.

สำนักงานศาลยุติธรรม. คู่มือการดำเนินกระบวนการพิจารณาปรับประชาชนเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : ศาลาภิอากกลาง สำนักงานศาลยุติธรรม, 2547.

อุกฤษ มงคลนาวิน. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยค้ำประกัน จำนอง จำนำ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

เอ ซี เลเคเกอร์. กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ คำอธิบายพระราชบัญญัติล้มละลาย. พระนคร : กรุงเทพฯ : เติลเมล์, 2549.

เอียน ขุนแก้ว และ วรรณษา ไขทิยมวงษ์. คู่มือการศึกษากฎหมายฟื้นฟูกิจการ. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2563.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Andrew R. Keay and Peter Walton. “ **Insolvency Law.** ” (2003), Great Britain : Pearson Education.

A Brief History of Bankruptcy (Online). 26 สิงหาคม 2564,

<http://www.bankruptcydata.com/Ch11History.Html>.

Financial Reporting Developments a Comprehensive Guide. Bankruptcies and Liquidations revised December 2021 (Online) 26 สิงหาคม 2564,

http://www.ey.com/publication/vwluassetsdld/financialreportingdevelopments_bb1840_bankruptcy_August2021.

Ian F. Fletcher. **The Law of Insolvency.** (London : Sweet & Maxwell, 1996).

Insolvency Act 1986.

Insolvency Rules 1986.

Kenneth Cork. **Insolvency Law and Practice. Report of the Review Committee.** (London : HMSO, 1990).

Legislative Guide on Insolvency Law : UNCITRAL.

Matthew H. Kramer. **Objectivity and the Rule of Law.** Cambridge University Press. (2007).

Roy M. Goode. “ **Principle of Corporate insolvency Law.**” London : Sweet & Maxwell (1990).

Stéphanie Chatelon & Guillaume Cornu, Bankruptcy and a fresh start. **Stigma on failure and legal consequences of bankruptcy France.** European Commission. (2002).

The United State Code.